

## ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Єщенко М. Г., Скалянська О. В.

Сучасний добробут суспільства безпосередньо залежить від розвитку інтелектуальної діяльності та гарантій її реалізації. Цьому питанню слід приділяти значну увагу з метою вдосконалення механізмів правового захисту прав інтелектуальної власності у зв'язку з високим рівнем незаконного використання результатів інтелектуальної людської діяльності, що охороняються правом, тим більше в процесі інтеграції. Завданням цієї статті є аналіз адміністративно-правових аспектів захисту прав інтелектуальної власності, вивчення механізму захисту прав інтелектуальної власності та вироблення рекомендацій щодо його вдосконалення. Нормативно-правовий захист прав інтелектуальної власності – це сукупність нормативно-правових актів юридичної сили, підзаконних актів органів державної влади, правових корпоративних і відомчих актів. Нормативні акти права інтелектуальної власності надають динамічність правовим відносинам, що розвиваються в контексті суспільних відносин, що характерні для інформаційного суспільства. У статті досліджується питання адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності України. Розглянуто вітчизняний досвід у сфері інтелектуальної власності. Розкрито зміст таких понять, як «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий захист», визначено сутність терміну «захист» права інтелектуальної власності, розглянуто форми адміністративно-правових відносин у сфері інтелектуальної власності, названо організації адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності, перелічено суб'єкти публічного управління адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності. У статті констатовано, що адміністративно-правова охорона відносин у сфері інтелектуальної власності здійснюється у таких формах: правотворчій, правозастосовній та правоохоронній.

Проаналізовано порядок використання засобів адміністративного впливу при захисті прав на результати інтелектуальної діяльності та засобів індивідуалізації, обговорено деякі проблемні питання захисту прав інтелектуальної власності та запропоновано ряд пропозицій щодо їх вирішення.

**Ключові слова:** інтелектуальна власність, адміністративно-правова охорона, адміністративно-правовий захист, інтелектуальна діяльність, суб'єкти захисту інтелектуальної власності, законодавство, відповідальність, авторське право.

Yeshchenko M. H., Skalianska O. V. Intellectual property as an object of administrative and legal protection during European integration of Ukraine

The modern well-being of society directly depends on the development of intellectual activity and guarantees of its implementation. This issue should be given considerable attention in order to improve the mechanisms of legal protection of intellectual property rights, due to the high level of illegal use of the results of intellectual human activity protected by law, especially in the process of integration. The task of this article is to analyze the administrative and legal aspects of the protection of intellectual property rights, to study the mechanism of protection of intellectual property rights and to develop recommendations for its improvement. Normative and legal protection of intellectual property rights is a set of normative and legal acts of legal force, by-laws of state authorities, legal corporate and departmental acts. Normative acts of intellectual property law provide dynamism to legal relations that develop in the context of social relations that are characteristic of the information society. The article examines the issue of administrative and legal protection of intellectual property of Ukraine. Domestic experience in the field of intellectual property is considered. The meaning of such concepts as 'administrative-legal protection' and 'administrative-legal protection' is revealed, the essence of the term 'protection' of intellectual property rights is defined, the forms of administrative-legal relations in the field of intellectual property are considered, the organizations of administrative-legal protection of intellectual property are named, subjects of public management of administrative and legal protection of intellectual property rights are listed. The article states that administrative and legal protection of relations in the field of intellectual property is carried out in the following forms: law-making, law-enforcing and law-enforcement.

*The procedure for using means of administrative influence in the protection of rights to the results of intellectual activity and means of individualization has been analyzed, some problematic issues of protection of intellectual property rights have been discussed, and a number of proposals for their solution have been proposed.*

**Key words:** *intellectual property, administrative-legal protection, administrative-legal protection, intellectual activity, subjects of intellectual property protection, legislation, liability, copyright.*

#### **Постановка проблеми та її актуальність.**

В Україні охорона прав інтелектуальної власності – це визначена законом діяльність уповноважених державних органів виконавчої та судової влади, до завдань яких у сфері правовідносин, що розглядаються, входить запобігання та уникнення заподіяння шкоди результатам інтелектуальної діяльності правовласників, а також відновлення їхніх порушених законних прав.

Євроінтеграція - це процес впровадження європейських норм в українське законодавство. Таке впровадження має забезпечити: стабільну економіку, правову державу, чисте довкілля, якість харчових продуктів, соціальну захищеність громадян, високий рівень життя та відсутність корупції. Це єдиний економічний, соціальний та гуманітарний простір, де відмовилися від кордонів та зайвих умовностей задля вільного переміщення товарів, людей, послуг і капіталів, необмеженого обміну інформацією, культурними та науковими надбаннями.

Міністерство соціальної політики активно веде роботу щодо реалізації низки важливих реформ та запровадження європейських стандартів і норм, що піднесуть якість життя громадян на новий рівень [14], тому вивчення процесу євроінтеграції в Україні є дуже актуальним.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теоретичні аспекти правового регулювання інтелектуальної власності в Україні вивчалися науковцями Семківим В.О., Шандрою Р.С., дослідники Юскаєв В.Б. та Ястремська О.О. вивчали поняття «Інтелектуальна власність», питання договірного регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та закордоном вивчалися Жилінковою О.В.

**Метою** цієї статті є вивчення поняття «інтелектуальна власність» та аналіз євроінтеграційного законопроекту.

**Виклад основного матеріалу.** У роботі використано загальнонаукові методи дослідження:

метод аналізу та синтезу знань, порівняльно-правовий метод, метод індукції та дедукції, формально-логічний метод, на основі яких можна представити механізм і захист прав інтелектуальної власності, виявлення проблем та вироблення рекомендацій щодо усунення їх порушень.

В сучасному світі інтелектуальна власність є одною із важливих тем, що обговорюються, при цьому лишаючись одною із найменш зрозумілих. Простою мовою, інтелектуальна власність – це продукт людського розуму, результат творчості, що охороняється законом. Її неможливо виміряти, вона не має кольору, смаку чи запаху, але її можна купити, продати чи взяти в оренду. Вона являє собою регулювання правом відносин зв'язаних з використанням та захистом об'єктів інтелектуальної власності. Права осіб, що витікають із відносин інтелектуальної власності, часто іменують виключними правами на результати інтелектуальної діяльності.

Інтелектуальна власність включає права, що відносяться до літературних, наукових, художніх творів, наукових відкриттів та ін. Простіше можна сказати, що до інтелектуальної власності належить інформація, що може бути представлена на матеріальному носію та розповсюджена в необмеженій кількості копій по всьому світу. Власністю є не ці копії, а лише показана в них інформація.

Термін «право інтелектуальної власності» наведено у статті 418 Цивільного кодексу України, де зазначено, що це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом [1].

Питання охорони та використання інтелектуальної власності в наш час відіграють значну роль в комерційній, промисловій, підприємницькій та зовнішньоекономічній діяльності підприємств всіх форм власності.

Термін «інтелектуальна власність» інколи вживався теоретиками, юристами, та економістами в XVIII та XIX ст. та широкого застосування здобув лише у XX ст., у зв'язку із заснуванням в 1967 році в Женеві Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ).

Конвенція ВОІВ, прийнята в Стокгольмі 14 липня 1967 року, передбачає, що інтелектуальна власність повинна включати такі права:

- 1) літературні, художні та наукові твори;
- 2) художня діяльність, звукозапис, радіо-і телепередачі;
- 3) винаходи в усіх сферах людської діяльності;
- 4) наукові відкриття;

- 5) промислові зразки;
- 6) товарні знаки, знаки обслуговування, а також торгові назви та символи;
- 7) захист від недобросовісної конкуренції;
- 8) усі інші права інтелектуальної власності у промисловості, науці, літературі та мистецтві [2].

Даний перелік конкретних видів інтелектуальної власності не є вичерпним. Він може доповнюватись національним законодавством.

Пізніше у сферу діяльності ВОІВ були додані виключно права, що належать до географічних вказівок, нових сортів рослин та порід тварин, баз даних, інтегральних мікросхем, доменних імен, радіосигналів.

Визначення таких об'єктів права інтелектуальної власності як винахід, корисна модель міститься у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Так, згідно з цим законом, винахід (корисна модель) – результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології [3].

Відповідно до ст. 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. захист особистих немайнових та майнових авторських прав здійснюється відповідно до адміністративного, цивільного і кримінального законодавства [1].

Перед тим, як перейти до поняття захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, потрібно дати визначення таких термінів, як «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий захист». «Охорона» та «захист» являють собою різні юридичні категорії.

Адміністративно-правова охорона – це встановлений єдиними нормами адміністративного права інститут адміністративного права, правова дія якого спрямована на запобігання правопорушенням (недопущення правопорушень) та відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб; здійснюється за допомогою адміністративних заходів – становить адміністративну діяльність державного управління, заходи адміністративного примусу та адміністративні процедури. Правова та адміністративна охорона здійснюється через систему правових та адміністративних норм, які відображають об'єктивні суспільні умови, захищають найважливіші цінності, які не були офіційно оформлені в певний період у джерелах адміністративного права, ґрунтується на правових та адміністративних нормах і водночас регулюється нормами адміністративного права, які не тільки встановлюються державою, а переважно нею встановлюються [2].

Адміністративно-правовий захист – це сукупність способів, прийомів і різних процесуальних дій, встановлених у законному порядку, за допомогою яких здійснюється відновлення порушеного права особи [3].

Правова охорона об'єктів інтелектуальної власності представляється більш широким поняттям в порівнянні з поняттям «захисту» та містить в собі перелік мір державно-правового регулювання, що дозволяють забезпечити нормальний розвиток суспільних відносин у сфері інтелектуальних ресурсів та направлених на реалізацію прав та законних інтересів осіб, що є як виробниками інтелектуального продукту, так і його споживачами. Категорія «правова охорона» застосовується або до всього поняття «інтелектуальна власність», або до визначеної групи об'єктів інтелектуальної власності, або до конкретного об'єкта інтелектуальної власності.

Чинним законодавством передбачені різні способи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Це, перш за все, цивільно-правові, адміністративно-правові та кримінально-правові методи, які полягають у встановленні відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності.

Правовий та адміністративний захист справ про права інтелектуальної власності здійснюється таким чином:

- 1) законодавство – прийняття органами державної влади правових актів, що регулюють регулювання суспільних відносин, що виникають з приводу володіння, користування та відчуження результатів творчої діяльності;

- 2) правоохоронна – незалежно від форми власності прийняття рішень, які повинні виконуватися підприємствами, установами, організаціями, а також іншими особами в процесі реалізації державного регулювання відносин між суб'єктами управління та органами влади; сфера інтелектуальної власності;

- 3) правоохоронна – захист адміністративними та іншими державними органами суспільних відносин, що є результатом володіння, користування та розпорядження результатами творчої діяльності, від протиправних посягань з боку адміністративних та інших державних органів та запобігання порушенням під загрозою застосування заходів адміністративного примусу [4].

Специфіка адміністративно-правового регулювання полягає у односторонності волевиявлення одного з учасників відносин – це волевиявлення юридично владне, тому йому належить вирі-

шальне значення. Волевиявлення однієї сторони не рівнозначне волевиявленню другої. Пояснюється це перш за все тим, що юридично-владні приписи віднесені до компетенції відповідних суб'єктів виконавчої влади [5, с. 60].

Суб'єктом певних правовідносин може вважатись особа, яка законом наділена потенційною здатністю набувати права у правовідносинах та їх реалізовувати. О. Скакун, вказуючи на різницю між категоріями «суб'єкт права й учасник правовідносин», зазначає таке:

1) суб'єкт права є потенційним учасником правовідносин;

2) суб'єкти права можуть утілити (реалізувати) свої права й поза правовідносинами;

3) суб'єкти права можуть володіти лише правоздатністю, а для учасників правовідносин необхідна дієздатність [6, с. 402].

До суб'єктів адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності віднести такі організації:

1) адміністративні суди;

2) Державну службу інтелектуальної власності України;

3) адміністративні юрисдикційні органи;

4) Антимонопольний комітет України;

5) Державну митну службу України;

6) органи, уповноважені щодо розгляду скарг громадян на порушення у сфері інтелектуальної власності, згідно із Законами України «Про звернення громадян», «Про прокуратуру» [7].

Так, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України юрисдикція адміністративних судів поширюється на спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності [8].

Захист інтелектуальної власності – це заходи, спрямовані на визнання та встановлення прав інтелектуальної власності у разі заперечення, порушення або невизнання.

В. Грибанов виділяє, що, реалізуючи своє право, суб'єкти права інтелектуальної власності можуть використовувати три групи способу захисту:

1) застосування способів власного примусового впливу на порушника, захист прав власними діями фактичного характеру (самозахист цивільних прав);

2) можливість застосування «способів оперативного впливу»;

3) звернення до компетентних державних та громадських органів із клопотанням про застосування примусу щодо певної особи [9, с. 156].

Інтелектуальною власністю вважається матеріальне втілення оригінальної ідеї автора. Це можуть бути вірші, музика, пісні, фонограми, програми, переклади, логотипи та інше.

Авторське право не поширюється на способи, ідеї без втілення, математичні концепції. Не вважаються об'єктами права інтелектуальної власності державні символи України, новини, складені акти високопоставлених органів, їх перекази, грошові знаки та інше.

У наукових дослідженнях питань правової охорони та захисту інтелектуальної власності можна визначити ряд напрямів. У цілому, вони диференціюються залежно від об'єкта охорони. Менш чітко можна виявити галузеву класифікацію. У сучасному періоді особливу актуальність отримали дослідди в області правового регулювання захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також вивчення порівняльно-правових аспектів захисту. Це зумовлено розвитком міжнародних економічних взаємовідносин, найважливішим ресурсом яких стала інтелектуальна складова частина.

Для побудови цілісної картини наукового дослідження проблеми з використанням комплексного підходу необхідно виділити як об'єкт дослідження систему адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. У зв'язку з цим виникає задача визначення структури даної системи, її функцій, характеристики її суб'єктної і об'єктивної складової частини, механізму її функціонування, забезпечення його ефективності.

Адміністративно-правовий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності засновується на економічних, політичних, організаційних та правових гарантіях, забезпечення яких здатне створити певний рівень ефективності аналізованої системи.

Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності здійснюється суб'єктами публічного управління, а саме: Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Департаментом інтелектуальної власності, Експертною службою МВС України, Державною фіскальною службою України, Антимонопольним комітетом України та ін. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України відповідно до чинного законодавства здійснює функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності [10].

Захист прав на нематеріальні блага на сьогодні є пріоритетним напрямком діяльності України. Це пов'язано з рядом об'єктивних факторів. По-перше, Конституція України гарантувала гро-

мадянам захист прав інтелектуальної власності, який має здійснювати держава; по-друге, сама держава зацікавлена в належному правовому захисті інтелектуального капіталу, оскільки він є найважливішою умовою забезпечення більш стабільного соціально-економічного та культурного розвитку країни; по-третє, необхідність виконання конкретного завдання також пов'язана з міжнародними зобов'язаннями держави у сфері інтелектуальної власності [10].

Предметом державного управління у сфері охорони прав інтелектуальної власності є суспільні відносини, що виникають із: встановлення загального режиму охорони прав інтелектуальної власності та встановлення правового та адміністративного статусу об'єктів інтелектуальної власності; учасників охоронних адміністративних справ; видачі документів на охорону нематеріальних благ; запобігання порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності (адміністративним, кримінальним); припинення порушення прав інтелектуальної власності; юридичної відповідальності за порушення прав на нематеріальні об'єкти.

7 липня 2022 р. Верховна Рада України прийняла за основу законопроект № 6464 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності». Проаналізуємо, що саме пропонують удосконалити законодавці:

Проект передбачає імплементацію до національного законодавства положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони, щодо загальних зобов'язань, цивільних заходів, процедур і засобів захисту прав інтелектуальної власності, передбачених частиною 3 глави 9 розділу IV Угоди та Директивою 2004/48/ЄС Європейського парламенту та Ради від 29.04.2004 про захист прав інтелектуальної власності.

Цей законопроект повинен узгодити положення актів цивільного, цивільного процесуального, господарського процесуального права та законодавства у сфері інтелектуальної власності із зобов'язаннями щодо захисту прав інтелектуальної власності, взятих Україною за Угодою про асоціацію.

У проекті закону передбачено зміну способу разового грошового стягнення. Тепер воно здійснюється за заявою відповідача за умови, якщо право інтелектуальної власності було порушено відповідачем ненавмисно і без недбалості та якщо

застосування інших способів захисту є неспівмірним шкоді, заподіяній позивачеві. Крім того, розмір такого стягнення визначається судом як розмір винагороди, яка була б сплачена за надання позивачем дозволу на використання права інтелектуальної власності, з приводу якого виник спір, і є обґрунтовано задовільним для позивача. Також встановлюється, що щодо порушення права інтелектуальної власності суд може зобов'язати та сповістити не лише в засобах масової інформації, але й іншим шляхом.

Також буде внесено зміни в Господарський та Цивільний процесуальні кодекси, які встановлюють, що у відповідних процесах за вмотивованим клопотанням позивача суд може прийняти ухвалу про витребування інформації щодо походження і мережі розповсюдження товарів або послуг, які порушують право інтелектуальної власності чи щодо яких існують достатні підстави вважати, що такі товари або послуги порушують право інтелектуальної власності.

У Законах України «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» термін «збитки» в контексті порушення прав інтелектуальної власності був замінений на термін «шкода», що дає змогу включати тепер також і немайновий (моральний) аспект. Водночас було унормовано порядок встановлення судом розміру відшкодування та компенсації, яку застосовує суд замість відшкодування збитків на розсуд власника прав. Відшкодування визначається з урахування упущеної вигоди або доходу, а компенсація – з урахуванням обсягу порушення, вини порушника та інших обставин, що мають істотне значення для суду.

Існування сучасної та міжнародно визнаної системи інтелектуальної власності є важливим елементом для досягнення будь-якою країною високого економічного та соціального розвитку. Захист інтелектуальної власності сприяє використанню та розвитку винахідницьких і творчих здібностей і досягнень, підтримує та зміцнює національний потенціал в інтелектуальній діяльності, залучає інвестиції, стабілізує економічну ситуацію, на яку можуть розраховувати вітчизняні та іноземні інвестори. Їхні права дотримуються. Створення такої системи має особливе значення для України, яка має значний науково-технічний та інтелектуальний потенціал [11].

**Висновки.** Зміст поняття інтелектуальної власності як об'єкта адміністративно-правового захисту охоплює комплекс правозастосовних

та правотворчих заходів органів державної влади та управління, спрямованих на введення гарантій та реалізацію функцій адміністративно-правового захисту та адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності.

Отже, завершуючи розгляд питання інтелектуальної власності як об'єкта адміністративно-правового захисту, виділимо, що право інтелектуальної власності – це суспільні відносини щодо володіння, розповсюдження та користування результатами інтелектуальної, творчої діяльності, які охороняються законодавством про адміністративні порушення. Це дослідження є спробою уособити напрацювання законодавця та науковців України, але воно потребує додаткового дослідження та теоретичного вдосконалення.

Загалом законодавець передбачає, що для громадян прийняття законопроекту спричинить підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності, а правовласники отримують ефективні механізми і способи захисту прав інтелектуальної власності в суді.

Також прийняття законопроекту № 6464 забезпечить виконання зобов'язань, взятих Україною відповідно до Угоди про асоціацію, адаптацію національних актів до законодавства ЄС, досягнення європейського рівня захисту прав інтелектуальної власності, вдосконалення захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку.

#### Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1378882678IPR%20Manual%20UKR.pdf>.

3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993р. *Відомості Верховної ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.

4. Поняття та зміст адміністративно-правової охорони. URL: [http://www.lsej.org.ua/4\\_2019/44.pdf](http://www.lsej.org.ua/4_2019/44.pdf).

5. Забезпечення адміністративно-правових гарантій прав і свобод людини та громадянина. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5178/1/15.pdf>.

6. Колпаков В.К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. 3-тє вид. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2017. 524 с.

8. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. Ст. 1918.

9. Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серп. 2014 р. № 459-2014-п. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-п>.

10. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

11. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні. Міністерство юстиції. URL: [https://minjust.gov.ua/m/str\\_4487](https://minjust.gov.ua/m/str_4487).

12. Посилення захисту прав інтелектуальної власності – аналіз євроінтеграційного законопроекту. URL: <https://everlegal.ua/posylennya-zakhystu-prav-intelektualnoyi-vlasnosti-analiz-evrointegratsiyynogo-zakonoproektu>.

13. Офіційний сайт Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.org/>.

14. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/evropeyska-ta-evroatlantichna-integraciya.html>.

15. Офіційний сайт Міністерство юстиції України. Інтелектуальна власність. URL: [https://minjust.gov.ua/m/str\\_45880](https://minjust.gov.ua/m/str_45880).

**Ещенко М. Г.**,  
кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри менеджменту  
Донбаської національної академії будівництва  
і архітектури

**Скалянська О. В.**,  
магістрантка архітектурного факультету  
Донбаської національної академії будівництва  
і архітектури